

Teksten makkelijker maken

Wat werkt en wat niet?

Op 23 en 24 mei woonde ALFA-nieuws met veel plezier de conferentie NT2 aan zee bij. Deze tweedaagse conferentie was georganiseerd door de Beroepsvereniging NT2 en vond plaats aan de Belgische kust bij Blankenberge. Er was veel aandacht voor laaggeletterde NT2-leerders. Ook werd er zo nu en dan over de rand van het NT2-veld gekeken naar andere - voor ons leerzame - werkelden. ALFA-nieuws doet verslag van een van de lezingen en de gedachten en reacties die deze bij de redactie opriepen.

DANIELLE BOON EN JEANNE KURVERS

Een van de vele lezingen tijdens NT2 aan zee ging over het vergemakkelijken van teksten voor zwakkere lezers. Huub van den Bergh van de Universiteit Utrecht vroeg zich af of de intuïties die we gebruiken bij het vereenvoudigen van teksten voor minder geletterde leerders eigenlijk wel kloppen. Hij deed samen met twee collega's, Jentine Land en Ted Sanders, onderzoek naar de vraag of leerlingen van het vmbo teksten die vereenvoudigd zijn beter begrijpen en waarderen.

Zinnen korter maken?

Bij het vereenvoudigen van teksten zijn vaak twee aannames bepalend. De eerste is dat *fragmentatie* (langere zinnen opsplitsen in meerdere korte zinnen) helpt: kortere zinnen zijn immers minder belastend voor het geheugen. De tweede is dat *coherentie* (teksten waarin de samenhang tussen zinnen en zins-

delen expliciet wordt uitgedrukt, bijvoorbeeld met woorden als omdat of hoewel) helpt. De reden voor dat laatste is dat je van een coherente tekst makkelijker een mentale representatie kunt maken, met andere woorden, dat je in essentie makkelijker kunt onthouden wat er in de tekst beweerd werd.

Van den Bergh en zijn collega's vonden in hun onderzoek in het vmbo dat coherentie meer effect heeft dan fragmentatie: een tekst met langere zinnen maar met meer verbindingswoorden wordt beter begrepen dan een tekst waarin de zinnen zijn opgesplitst. Hoe zwakker de lezer, hoe groter het effect van coherentie bleek. Daarnaast vonden zij dat meer coherentie geen effect had op de waardering van de tekst door de lezer. Lezers vonden de meer coherente teksten niet per se leuker om te lezen, maar ze begrepen die teksten wel beter.

Afstand tot de lezer verkleinen?

Een andere aanname die vaak een rol speelt bij het vereenvoudigen van teksten betreft stijlkenmerken als identificatie en distantie. Bij *identificatie* worden teksten bijvoorbeeld in de ik-vorm gezet (bij wijze van spreken alsof je het zelf hebt meegemaakt), met het idee dat de lezer zich dan beter kan inleven. Bij *distantie* staat de tekst in de derde persoon enkel- of meervoud; er is een verteller aan het woord die van iets meer afstand bijvoorbeeld de gebeurtenis beschrijft. Men denkt dat identificeren de teksten beter begrepen en meer gewaardeerd worden dan distantiërende teksten. Ook dit hebben Van den Bergh en zijn collega's onderzocht. Zij vonden dat distantie tot meer begrip leidt dan identificatie, maar dat identificatie daarentegen weer teksten oplevert die meer gewaardeerd worden. Teksten in de ik-persoon schrijven levert met andere

woorden wel meer interesse op bij de lezers, maar leidt niet per se tot een beter begrip van de tekst.

Kanttekening voor Alfa-docenten

Wat betreft kinderen en vmbo-leerlingen hebben Van den Berg en collega's ongetwijfeld gelijk. ALFA-nieuws vroeg zich echter af of deze bevindingen ook gelden voor onze doelgroep van volwassenen in alfabetiseringstrajecten. Voor deze beginnende lezers moet je waarschijnlijk nog met een paar andere dingen rekening houden. Voor hen is het bijvoorbeeld juist wel heel belangrijk dat zinnen niet te lang zijn. Rein Cozijn van de Universiteit van Tilburg deed voor zijn promotie-onderzoek een soortgelijk onderzoek als dat waarover Van den Bergh berichtte, maar in zijn geval met studenten als proefpersonen. Hij was benieuwd of dezelfde gedachtegang (coherentie

wordt gemakkelijker begrepen dan fragmentatie) ook op zou gaan voor leerlingen in het basisonderwijs. Er werd daarom vergelijkbaar vervolgonderzoek uitgevoerd met leerlingen uit het basisonderwijs. Wat bleek: de gedachtegang van Cozijn en ook van Huub van den Bergh bleek over het algemeen wel op te gaan voor leerlingen vanaf ongeveer groep zes (na minstens drie jaar leesonderwijs), maar niet voor kinderen in de onderbouw, van de groepen vier en vijf. Kennelijk is voor de beginnende lezers het aantal woorden dat tegelijk overzien moet kunnen worden nog wel degelijk aan beperkingen onderhevig (bijvoorbeeld niet meer dan zes woorden). Dit geldt overigens ook voor het aantal complexe woorden. Voor een groot deel van de doelgroep van Alfabetiseringsdocenten zal het niet anders zijn. In die zin is de beginnende lezer toch

nog wat anders dan een zwak lezende vmbo-leerling die ten minste zeven jaar leesonderwijs achter de rug heeft. Die is meestal nog volop bezig met het traag decoderen van de geschreven woorden, moet die even vasthouden in het geheugen om vervolgens betekenis te kunnen geven aan de zin. Voor die doelgroep is het maken van korte zinnen dus wel degelijk essentieel. Overigens betekent dat niet per definitie dat coherentie zou verdwijnen. Het is alleen meer zoeken naar goede manieren om de coherentie vorm te geven. Een lange zin simpelweg in mootjes hakken met weglating van het voegwoord is weliswaar een eenvoudige oplossing, maar niet altijd de beste. Fragmenteren en de coherentie proberen te houden, dat is de kunst. Vereenvoudigde teksten voldoen niet altijd aan dat laatste criterium.

Hoe Kantjil de tijger versloeg

De Kantjilverhalen stammen uit de Indonesische volkscultuur. De hoofdpersoon, Kantjil het dwerghert, zou je kunnen vergelijken met Tijl Uilenspiegel of Reintje de Vos in de Nederlandse volkscultuur, of met Anansi in de West-Afrikaanse en Caraïbische volkscultuur. In het verhaal *Hoe Kantjil de tijger versloeg*, durven de dieren niet meer naar hun geliefde plek in het moeras, omdat er een tijger is komen wonen. Totdat Kantjil een tweede tijger introduceert.

Onbekende woorden zijn wellicht *lenig*, *woud*, *moeras*, *eekhoorn* en *spiegelbeeld*.

JEANNE KURVERS